

1. KULTURNO OKRUŽENJE

*Nenad Vuković**

Potprojekat *Kulturno okruženje* jedan je od segmenata projekta *Crna Gora u XXI stoljeću – u eri kompetitivnosti*; obuhvata devet tema, koje su koncentrisane u nekoliko krugova:

Prvi krug: *Kulturna identifikacija države*;

Drugi krug: *Nasljeđe* – tri teme vezane za kulturno nasljeđe (*Kulturno nasljeđe, Očuvanje i uslovi kulturnog okruženja i Vrednovanje kulturnog nasljeđa*);

Treći krug: *Kultura življenja – savremeno društvo*;

Četvrti krug: *Harmonizacija razlika i dijaloga* – tri teme (*Raznolikost kulturnog okruženja i tradicije, Harmonizacija kulturnih različitosti, Interkulturalni dijalog*);

Peti krug: *Kultura medija i kultura dijaloga*.

Na ovom potprojektu radio je autorski tim: Nenad Vuković (rukovodilac potprojekta), Petar Ćuković, Dragan Bulatović, Isidora Damjanović, Ranko Vuković, Zvezdan Vukanović i Goran Sekulović.

Nije bio zadatak da se ovaj tim bavi strategijom, onim čime se bavi resorno ministarstvo i Vlada, nije se bavio, na primjer, kinematografijom. Bavio se onim što je u projektnom zadatku: *Kulturno okruženje*. Radeći na devet tema, temeljito je sagledavano postojeće stanje i na kraju su istaknute određene vizije kao preporuke (sugestije).

Uobičajeno je da se kultura definiše na razne načine (veliki su razlozi za to), u posljednje vrijeme najviše se upotrebljavaju određenja: kultura – *kultura življenja, društvena kultura i kultura simboličnog karaktera*, a u širokom smislu riječ kultura obuhvata simboličnu kulturu, umjetnost, religiju, politiku, privredu, komunikaciju. U istorijskom smislu kultura je baština.

U osnovi ovdje dobro odgovara određenje da je kultura sistem djelovanja, jer kultura nije nešto što se naprosto prima. Kulturu treba učiti. Kulture nema bez obrazovanja. Kultura u najširem smislu objedinjuje napore nauke, obrazovanja i uređenja čovjekovog praktičnog djelovanja – rada i održanja. Kultura uslovljava društveni i privredni razvoj, formira građanske osnove i institucionalne forme države.

* Prof. dr Nenad Vuković, vanredni član CANU, Fakultet vizuelnih umjetnosti, Univerzitet Mediteran, Podgorica

Promatrano je područje kulture u strategiji participacije u svijetu kompetitivnosti, zato što je to dragocjeno polje u koje mogu da se integrišu vizije cjelokupne perspektive zajednice, prateći, prije svega, vizije Evrope kao kolijevke vrijednosti, Evrope zajednice duha.

Analizirana je kultura kao važan elemenat prosperiteta društva u multinacionalnoj državi kakva je Crna Gora, gdje se raznolikost doživljava kao bogatstvo.

Utemeljeno se ističe da je kultura i jedan od nezaobilaznih prioriteta razvoja Crne Gore.

Što se tiče baštine, vidi se iz elaboracija da je „baština neotuđivo pravo i obaveza nasljeđivanja” i otud mora da bude konstitutivni dio strategije uređenja države, a kao ekonomski resurs uslovljava ekonomsku strategiju održanja i razvoja, a kao duhovni resurs uslovljava strategiju obrazovanja. Baštinu treba smjestiti u središte ekonomskih projekata. Evropske zemlje razvile su razne vidove čuvanja i valorizovanja kulturne baštine i podrške kulturi.

Proučena su postojeća strateška dokumenta Vlade Crne Gore i dokumenta na globalnom nivou, ona koja su relevantna za ova istraživanja.

Ulazak Crne Gore u Evropsku uniju promijeniće poglede i realizaciju zadataka u mnogim oblastima života, a to će se odnositi i na kulturu.

Istaknuto je, slijedeći evropsku narav i praksu, da kultura kao važan činilac društvenog razvoja (što se vidi i iz mnogih dokumenata evropskih država):

- kreira intelektualni potencijal;
- razvija svijest (pojedince i društva);
- suprotstavlja se društvenoj patologiji;
- karika je u integraciji društva;
- sadržina je nacionalne posebnosti;
- njeguje regionalne veze;
- baza je za uspostavljanje i međunarodno komuniciranje;
- realizuje načela politike ravnopravnosti polova, rasnih razlika i društvene solidarnosti;
- pomaže vraćanju u društveni i profesionalni život invalida i lica koja su izdržavala zatvorske kazne;
- predstavlja jednu od značajnih formi društvenog avansa.

Izučavana je sadašnjost, ne zaboravljajući prošlost („Prošlost po kojoj se sigurno hoda, ali je hrabrost zaviriti u budućnost” – dosta davno je rekao jedan od velikih crnogorskih intelektualaca!).

U ovim radovima akcenat je i na viziji „činjenja” (Šta treba činiti/raditi?) u kratkoročnom, srednjoročnom i višeročnom (dugoročnom) periodu.

Vizija koja se ovdje registruje stvara šansu za uvođenje u administrativno politička djelovanja duže perspektive planiranja. Bitan činilac efektnog planiranja jeste preciziranje zadataka i izdvajanje prioriteta u realizaciji u kratkom i dugom vremenskom periodu. Shvaćeno je da je neophodna široka dijagnoza kulture, njenog razumijevanja i njene prisutnosti u pluralističkim komunikacijskim kanalima. Dijagnoza će omogućiti formulisanje teza i premisa strategije kondicije stvaralaca i primalaca kulture, znači različitih uslovnosti stvaranja i recepcije kulture.

Neophodna je uravnoteženost razvoja kulture kao najviših prenosnih vrijednosti istorijskih i civilizacijskih dostignuća.

Vizija mora da prati programiranje zadataka i sredstava (kao u Evropskoj uniji) u određenom periodu.

Uloga kulture u stvaranju savremenih privrednih vrijednosti svake zemlje je ogromna (to se mora shvatiti) i u tome je funkcionisanje tzv. kulturnih industrija. Ozbiljno učešće u ekonomskom i regionalnom razvoju država Evropske unije imaju kulturne industrije. Kulturne industrije karakteriše visok nivo inovacija i kreativnosti na tržištu i taj se sektor danas najdinamičnije razvija. Kultura kao bitan činilac u ekonomskom razvoju:

- utiče na atraktivnost naselja i regiona za mještane i investitore;
- determiniše razvoj turizma;
- stvara tržište rada;
- usmjerava kulturne industrije;
- utiče na razvoj društvene infrastrukture;
- podiže nivo života stanovništva.

Nacionalna strategija razvoja kulture, kojoj treba da koriste ova istraživanja i vizije, treba da obuhvati sve oblasti pitanja koja se tiču funkcionisanja kulture, a posebno je pitanje promocije crnogorske kulture u inostranstvu i programa vezanih za tu oblast.

Razvoj kulture determiniše niz ekonomskih činilaca.

Programiranje razvoja ne smije da bude samo vizionarstvo nego obaveza državnih aparata i teritorijalnih samoupravnih jedinica.

U evropskim dokumentima naglašava se neophodnost uravnoteženog razvoja kulture kao najviše vrijednosti, vrijednosti koja se prenosi s pokoljenja na pokoljenje, a koja određuje cjelovitost istorijskih i civilizacijskih dostignuća svake zemlje, vrijednosti koje uslovljavaju posebnost i osiguravaju neprekidnost tradicije i regionalnog razvoja.

Pogled na kulturu obuhvata razne uglove gledanja. Iz ugla samobitnosti (posebnosti), baštine i tradicije, s obzirom na evropski sistem...

Nivo i stalno učešće u kulturnim događanjima! Podizanje nivoa kulturnih potreba zahtijeva stvaranje društvenih navika vezano za mnoge kulturne potrebe. Četiri su osnovna tipa kulturne komunikacije:

- neposredna komunikacija (neposredni kontakt između „konzumenta” i djela (slikarstvo, pozorište...));
- posredna komunikacija kad se kontakt realizuje preko posrednika s djelom (knjiga, film);
- masovna komunikacija (kontakt s djelom ostvaruje se uz pomoć sredstava masovne komunikacije);
- komunikacija preko interneta (primalac iskorišćava za komunikaciju internet mrežu).

Ali, razlikuje se učešće u kulturi kad smo, npr., u pozorištu ili kad tu istu predstavu gledamo u TV teatru!

Kad se radi, na primjer, o knjizi i promociji čitalaštva kao uzor uzima se u Evropi skandinavski model, a u oblasti prostornih planiranja i zaštite spomenika – francuski model; sistem finansiranja kulture kao najbolja rješenja ističe njemački, švajcarski, francuski, holandski i engleski model, a u oblastima promocije stvaralaštva interesantne su forme svih zemalja Evropske unije.

Različit je udio (učestće) države u finansiranju kulture (na relaciji lokalne samouprave – država): u Njemačkoj uglavnom je oslonac na land i samoupravne lokalne strukture, u Holandiji učestće samouprava je gotovo 2/3 javnih izdataka na kulturu. Sasvim je suprotna situacija u Francuskoj i Italiji gdje više od polovine sredstava dolazi sa nivoa države...

Generalni politički cilj Evropske unije jeste da se osigura svestran i harmonizovan razvoj cijele Unije, da se osigura i valorizuje: razvoj turizma i investicija u oblast kulture; zaštita i očuvanje sredine; istraživačko-razvojna sfera; razvoj informacionih sistema; intelektualni potencijal regiona. Kulturu treba sagledavati kao posljedicu razvoja i kao impuls razvoja.

Evropski parlament i Savjet Evropske unije pri odlučivanju o stvarima vezanim za kulturu uzimaju u obzir to da je kultura sama po sebi velika vrijednost za sve evropske narode, da je osnovni elemenat evropske integracije i da doprinosi afirmaciji i vitalnosti evropskog društvenog modela. Kultura, posjedujući oznake ekonomske, integraciono-društvene, kao i građanske, igra važnu ulogu kad su u pitanju novi izazovi pred kojima se nalazimo: globalizacija, informativno društvo, društvena povezanost, kao i stvaranje novih radnih mjesta itd. Cilj je poštovanje i podržavanje raznorodnosti kultura koje ulaze u sastav Evropske unije, a potrebna je i informisanost o mogućnostima koje stoje na raspolaganju. Raste uloga kulture kad su u pitanju zadaci koji stoje pred Evropskom zajednicom. Programi podrške u oblasti kulturne saradnje unutar Unije i šire ističu:

- raznorodnosti kultura kao značajnog činioca evropske posebnosti;
- promocije stvaralaštva;
- promocije kulturnog dijaloga i uzajamnog upoznavanja kultura i istorija naroda Evrope;
- podržavanje kulturnih različitosti i razvoja novih formi kulturne ekspresije;
- otvorenost kad se radi o kulturi van prostora Evropske unije;
- omogućavanje brojnim društvenim grupama i pojedincima punog korišćenja postojećih formi kulturnih aktivnosti;
- povećavanje mobilnosti ljudi i djela, kao i partnerske razmjene u oblasti kulture;
- podržavanje zajedničkog nacionalnog baštinjenja sa evropskim značenjem, širenje novatorskih koncepcija, metoda i konzervatorskih tehnika;
- prihvatanje kulture kao ekonomskog činioca, zatim činioca društvene i građanske integracije;
- iskorišćavanje novih informacionih tehnologija za ciljeve komunikacija, globalnog sporazumijevanja i stručne stvaralačke aktivnosti u oblasti kulture.

Veliki je podsticaj Evropske unije kad se radi o podizanju nivoa znanja u oblasti kulture i istorije evropskih naroda; očuvanje i zaštita kulturnog nasljeđa evropskog značaja, podrška stvaralaštva...

Kulturni potencijal Crne Gore sadržan je kako u istorijskim, umjetničkim, civilizacijskim dostignućima tako i u oblastima koje se tiču velikih stvaralaca, a trebalo bi i u funkcionisanju mreže institucija kulture, institucija kulturne edukacije, u objektima materijalne kulture – spomenicima pokretnim i nepokretnim, a takođe i u funkcionisanju kulturnih industrija.

Neohodno je prilagoditi zakone iz oblasti kulture zakonima Evropske unije, jer se radi i o iskorišćavanju velikih šansi.

Institucije kulture treba da reaguju na civilizacijska i tehnička dostignuća podižući efikasnost svojih djelovanja, podižući standarde opreme i upravljanja, kao i na potrebe primalaca. Važan je i zadatak uvođenje motivacionih mehanizama kod institucija koje traže sredstva.

Multikulturalnost je ovdje temeljito razmatrana, a kao pojam javlja se od osamdesetih godina XX v. U okviru evropskog političkog diskursa – govori se o „multikulturalnom društvu”. U pojmu multikulturalnost sadržano je često pomodno reklamiranje određenog trenda, ali ovdje je u pravom smislu „upućivanje na nešto što pripada potencijalu humanosti”.

U ovim istraživanjima glavni oslonac je na evropska iskustva, vizije i strategiju. Moramo biti svjesni šta nam je činiti u ozbiljnim pripremama za pravi ulazak u kulturnu zajednicu evropskih naroda.

